

LISTIR

Arkitektúr

ARKITEKTÚR hefur verið inni í myndinni undanfarið, nú síðast með mikilsverðri og upplýsandi sýningu Byggingarlistasafnsins í Listasafni Reykjavíkur – Hafnarhúsi. Vaxandi umræða um húsagerðarlist og hönnun sunnar í álfunni þannig loks náð til Íslands og er mikið vel, jafnvel þótt hitinn til sóknar og varnar sé naumast mikill í samræðunni enn sem komið er.

SJÓNSPEGILL

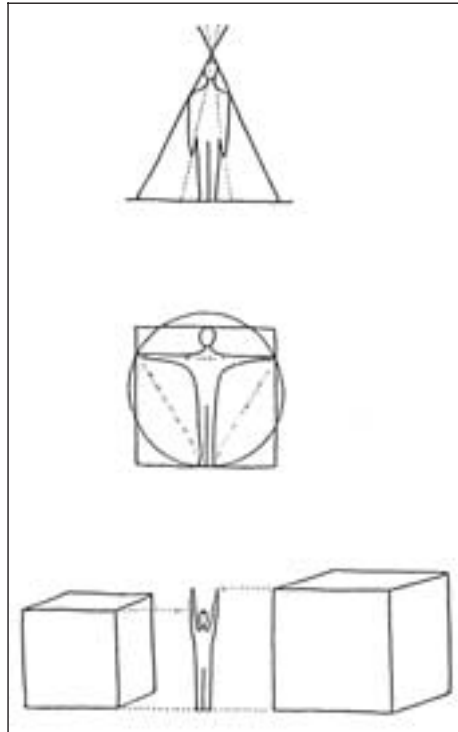
Bragi
Ásgeirsson
bragi@internet.is

Húsagerðarlist líkt og aðrar form- og sjónmenntir fram til þessa verið í þeim mæli afgangsstaðri í innlendu menntakerfi að einsdæmi er í álfunni, þjóðin orðið að súpa seyðið af því og þarf enn mikið áttak til að hér verði marktæk umskipti. Sjónmenntir ekki síður en bókmenntir hafa um aldir verið með hornsteinum framsækinnna þjóðfélaga, engin þjóð fær um að byggja einungis á öðru hvoru og láta hitt mæta afgangi, ryðja út af borðinu, innbyrðis vægi eðlilega á sinn hvorn veginn helst í góðu jafnvægi. Og þótt menningararfleifð okkar byggist að mestu á bókmenntum áttu form- og sjónmenntir sinn sess í þróunarferlinu. Landnámsmennirnir komu á knörrum sem voru listasmiði, vopn þeirra, verjur sem og daglegir brúksklutur, og þannig tómt mál og óskhyggja að rekja upphaf myndlistar til aldamótanna 1900. Og þó svo að norrænar konungasögur væru skráðar hér á landi áttu hinar þjóðirnar sínar rúnir, bókletur og árbúunda arfleifð á vettvangi form- og sjónmennta.

Á miðöldum mun nafngiftin arkitektúr sjaldan hafa komið fram, byggingaframkvæmdir voru yfirleitt nefndar í samræmi við eðli sitt, tilgang og nýtgildi. Það var fyrst í upphafi endurfæðingarinnar að hugtakið arkitektúr formaðist í kjölfar fræðilegrar ritgerðar Ítalans Leon Battista Alberti: „De re aedificatoria“. Gerðist á sama tíma og hugtakið list var mótað, og um leið var skapandi vægi húsagerðarlistar sett að jöfnu við málverk og höggmyndalist. Lengi vel og enn í dag notast menn einnig við samheitið húsagerðarlist, Baukunst, á germönsku, en það var fyrst á nítjándu öld sem nafnið arkitektúr fæst endanlega í sessi, jafnframt að skil urðu milli húsa- og landslagsarkitektúrs.

Þetta eru nokkrar einfaldar staðreyndir sem vert er að hafa í huga þegar vikið skal að grunnhugmyndum byggingarlistar, vísað til þróunarferils hennar í aldanna rás og vikið að nokkrum staðreyndum á innlendum vettvangi.

Vitaskuld er húsagerðarlist af langum eldri toga en nafngiftin arkitektúr, svipað og málara-

Mannlíkaminn leysir forna reiknisþraut sem skarar þrískiptingu hornsins, tvöföldun teningsins og ferskeytingu hringsins.

and höggmyndalist. Endurfæðing fornra gilda, sem menn þekkja vafalítið betur undir nafninu endurreisn, blómstraði á tveimur fyrstu áratugum sextándu aldar. Á þessu stutta tímabili áttu sér stað risavaxin hvörf í menningarsögu Evrópu og mótuðu sem fyrr segir hugtakið list, sett að jöfnu við húsgerðarlist og raunvísindi. Listhugtakið bar í sér viðbót lífrænna og huglægra gilda fram yfir sjálft handverkið, innri lífæðir og skynrænan kraftbirting. Eitt er að skapa og móta, annað að eftirgera ferlið, á sama hátt og að eita er að skrifa bækur, yrkja ljóð og skrá frumheimildir, annað að fjölfalda.

Sagan greinir af því hvernig aldamótin 1500 boðuðu með sjaldgæfri nákvæmni straumi nýrri tíma þótt tímabil sögunnar deilist aldrei í nákvæmt afmarkaða hluta. Lífsform, siðir og venjur lúta jafnaðarlega lögmáli aðlögunar og þróunar en hér voru skilin er boðuðu lok miðalda merkjanlega snögg. Við lok fimmtándu aldar urðu þannig mikil umskipti og hræringar, líkast sem hinn gamli aldatunguhelmingur bylti sér í dauðateygjum. Nýtt tímaseki með ferskum hugmyndum í heimspeki, myndlist og trúar-

brögðum boðaði komu sína með umbrotamiklum fæðingarhríðum.

Þetta er upptíningur staðreynda sem ég hef endurtekið vikið að, endurfæðingin vísaði til afturhvarfs til fornra klassískra gilda í listum svo sem grískra og rómanskra, ris úr fortíð þannig kjarni hennar. Með fyrirvara þó samanber skrif Lorenzo Ghiberti, en þar má lesa; að klassískri list fornaldar hafi hrakað eftir daga Lissippos, en hafi svo gengið í endurnýjaða lífdaga á dögum hellenismans „et di capo rinaque“. Á sama hátt var engan veginn um beina endurfæðingu fortíðar að ræða heldur öllu frekar endurfæðingu lista samtímans með svipuðum formerkjum.

Á þetta er minnt vegna þess að þegar grunnurinn var lagður að íslenzku menntakerfi og háskóli stofnaður sást mönnum fullkomlega yfir mikilvægi fagurlista, þótt við blasti allt um kring. Jafnt hjá herrabjóð okkar sem og annars staðar á Norðurlöndum, hvað þá sunnar í álfunni. Nefni hér til sögunnar háþróað handverk, listakademíur með arkitektúrdeildum, tónlistar- og listiðnaðarskóla. Viðleitni til að bæta hér úr mætti jafnvel fjandskap bóknaðskennara og viðvarandi skilningsleysi yfirmanna menntamála líkt og öll saga Myndlista- og handiðaskólans sáluga er til vitnis um. Svo þegar skólinn hafði sannað sig sem þakki á allri myndmennt á landinu, hróður hans borist langan veg, var jafnt og þétt vegið að sjálfstæði hans og höft lögð á kennara og frumkvæði. Skólinn er fram liðu stundir innlimaður í almenna menntakerfið og sjálfstætt rammsóknarstarf drepið í dróma. Á endanum var áratuga uppbyggingu sem hópur starfandi listamanna hafði helgað bestu árum ævi sinnar við bág kjör og aðstæður sópað út af borðinu.

Sú þróun er ekki til umræðu hér heldur skal enn einu sinni vikið lítillaga að afleiðingunum sem við blasa og grunnfærðu skynbragði ráðamanna á þessum mikilvægu einingum í samræmdri viðreisn þjóðheildar.

Ekki þýðir að deila á afmarkaða hluta, en vísa má til ruglingslegrar þéttingar byggðar á höfuðborgarsvæðinu, niðurrifs sögufraegra bygginga til hags fyrir íbúðasílu, byggingar svefnhverfa út um allar trissur og dæmalausrar grunnhyggju í skipulagi Vatnsmýrarinnar. Þar hefur ein af perlum borgarinnar hreinlega verið myrt, þ.e. Norræna húsið og lífrænt svæði sunnan þess sett undir steinsteypublokkir, ekki að furða þótt hrollur þari um marga við tilhugsunina um væntanlega byggð á flugvallarsvæðinu verði hann lagður niður í framtíðinni.

Eitt af því sem menn virðast ekki geta meðtekið hér á hjara veraldar er að hús er líf og allt sem lifir og hrærist þarf að geta andað, þarfnast

andrúms sem einmitt var megininntakið í boðskap endurfæðingarinnar, að borg er líkami. Þennan líkama þarf svo að hugsa vel um svo hann fái stækkað og dafnað því honum eru ætlaðir sem lengstir og farsælastir lífdagar og marka þarf hreyfirými hans. Samlíkingin ekki út í hött, frekar að hún sé mjög táknræn meður því að mannlíkaminn er meistaraverk náttúrunnar. Í byggingu hans eru öll frumformin samankomin, þ.e. hringur, þríhyrningur og ferningur, og að því leyti er hann sagður fullkonnasta formræna sköpunarverk lífríkisins. Einnig hefur komið fram að bygging mannlíkamans leysir fyrrum óleysanlega reikniþraut, hvað snertir þrískiptingu hornsins, tvöföldun teningsins og ferskeytingu hringsins – hin svonefndu klassísku vandamál Forn-Grikkja. Í ljósi þessa var það skiljanlegt að mannlíkaminn var lengstum aðalviðfangsefni nemenda listaskóla þótt hvorki þeim né kennurum væri það alltaf fullkunnugt. Auðsær er mikill byggingarlegur skyldleiki milli höggmynda meistara fornaldar og hofa þeirra og hörða, sömu lögmálin gegnumgangandi. Og eitt var vel að merkja áberandi í fegurstu borgum tímanna sem var (og er) tilfinningin fyrir rýmínu sem við sjáum til að mynda í Róm sem mörgum smábörgum Toskana, á jafnt við um risavaxið torgið fyrir framan Péturskirkjuna sem hin smærri víðs vegar um borgina. Opin svæði þannig tilefni til að gleðja augað á margan hátt, lyfta hvunndeginum á hærra svið og hér einnig um að ræða gildan arkitektúr sem sumir urðu nafnkennir fyrir ekki síður en byggingar sínar. Nefni hér höfuðmeistarar ítalska barokksins, Giovanni Lorenzo Bernini, sem var allt í senn arkitekt, myndhöggvari og málari. Nákvæmlega samkvæmt þeirri röð eins og forveri hans og áhrifavaldur Michaelangelo var myndhöggvari, málari, teiknari og arkitekt, Leonardo hins vegar málari, teiknari, myndhöggvari, arkitekt, verk- og náttúrufræðingur. Segir ekki svo lítið um verkskiptinguna á þessum miklu tímum þegar list var fúlsta alvara, blóð, tár og svið.

Hér hafa opin svæði hins vegar verið látin drabbast niður von úr viti þangað til einhver fær þá snjöllu hugmynd að byggja á þeim (!), gleymum ekki að þétting byggðar skapar iðulega fleiri vandamál en hún leysir, einkum í miðkjörnum borga. Nærtækast að vísa til meiri umferðar rennireiða og þar með aukinnar mengunar, sem nú er mesti sjúkdómavaldurinn í ýmsum stórbörgum ytra, fer þó ekki jafn hátt og skyldi. Áréttá skal svo að lokum að skil voru gerð á byggingarlist og landslagsarkitektúr á nítjándu öld, þannig að eitt er að fjalla um hús í sjálftu sér, annað rúmtak þess og staðsetningu í umhverfinu. Sjálf byggingin getur verið meistaraverk en staðsetningin sjónmenngun. Hér er komið að höfuðatriðum í öllum arkitektúr, jafnframt kjarna málsins í mótum höfuðborgarinnar. Allt of margt til staðar sem sker í augu, byggingum troðið af lítilli fyrirhyggju á auða bletti og þrengt að þeim sem fyrir eru um leið.

Sólmyrkvi og glæsi- legur sellóleikur

TÓNLIST

Seltjarnarneskirkja
SINFÓNÍÚTÓNLEIKAR

Sinfóníuhljómsveit áhugamanna. Einleikari á selló: Nicole Vala Cariglia. Stjórnandi: Óliver Kentish. Efnisskrá: Myrkvi fyrir hljómsveit eftir Hildigunni Rúnarsdóttur, Rókokó-tilbrigði f. selló og hljómsveit op. 33 eftir P. Tchaikovsky og Sinfónía nr. 7 í C dúr op. 105 eftir J. Sibelius. Sunnudagurinn 5. október kl. 17.

Óliver Kentish

og var frumflutt af Sinfóníuhljómsveit Íslands sama ár. Þetta er þriðji flutningur á verkinu sem einnig var flutt í Svíþjóð fyrir nokkrum árum. Þettar er skemmtilega

skrifað verk þar sem maður skynjar áhrifin í náttúrunni þegar óvænt myrkvun á sér stað t.d. sólmyrkvi. Órói og óöryggi kemst á náttúruna og dýralífið við slíka breytingu þegar birtan og lífsklukkan stemma ekki saman, síðan þegar myrkvinn gengur yfir kemst jafnvægi á að nýju og allt fellur í ljúfa löð. Verkið hefst á söng víólunnar en smám saman færast ókyrrðin yfir í formi ómstríðna sem hríslast á milli hljóðfærananna í lágværu píanissimóli sem síðan eykst með jöfnum stíganda uns allt fellur aftur hægt og rólega í ljúfa löð og endar í ómblíðum þar sem jafnvægi er komið á aftur og myrkvinn fjarar út. Þetta er mjög viðkvæmt verk sem þarf mikla natni við. Flutningurinn var oft áferðarfallgur en ekki gallalaus og sennilega þarf stærra hljómsveit til að koma svo veikum og viðkvæmum leik til skila svo vel sé.

Þá var komið að Rókokó-tilbrigðunum fyrir selló og hljómsveit í A

dúr op. 33 eftir Pyotr Tchaikovsky sem hann skrifaði 1876 fyrir vin sinn, sellistann William Fitzenhagen. Þrátt fyrir að verkið sem byggist á stefi sem tónskáldið samdi sjálft í léttum stíl rókó-kó-tímans beri mörg persónuleg einkenni höfundarins þá svífur gáski og gleði í anda Mozarts yfir vötnunum og oft er verkið mjög Vínar-klassískt á köflum.

Einleikarinn, Nicole Vala Cariglia nam sellóleik hjá Óliver Kentish á Akureyri og síðar hjá Bryndisi Höllu Gylfadóttur og framhaldsnám við Conservatory of Music í Boston 1996–2001. Nicole er mjög góður sellóleikari með gott vald á hljóðfærinu sem kom vel fram í tilbrigðunum sem eru miklir fingurbjótar og krefjast oft mikilla átaka og færni. T.d. mun Fitzenhagen hafa dottið fram af stólum í lokin þegar hann lék verkið fyrst með höfundinum. Samspil einleikara og hljómsveitar var gott og túlkun sannfærandi bæði hjá Nicole og hljómsveitinni undir frábærri og smekkvísri handleiðslu Ólivers.

Síðast á efnisskránni var 7. sínfónía Sibeliusar í C dúr op. 105 frá 1924. Þessi eins þáttar Fantasia sínfónica eins og Sibelius kallaði hana fyrst var mjög vel flutt af hljómsveitinni sem tókst þrátt fyrir smáð sína að hljóma eins og stór og völdug hljómsveit og lyfta verkinu í hæðir og gera það spennandi áheyrnar.

Í heild voru þetta mjög góðir tónleikar hjá hljómsveitinni sem fór vaxandi við hverja raun með stórglæsilegum endi undir öruggri stjórn Ólivers Kentish.

Jón Ólafur Sigurðsson

2 fyrir 1 til

Barcelona

26. október

frá kr. 19.950

Heimsferðir bjóða nú ótrúlegt tilboð á síðustu sætum til Barcelona þann 26. okt. Þú kaupir tvö sæti en greiðir bara fyrir eitt, og tryggir þér ferðina til þessa vinsæla staðar á ótrúlegu verði. Að auki getur þú valið um úrvalsgistaðði á fráberum kjörum og að sjálfsgöðu nýtur þú traustrar þjónustu fararstjóra Heimsferða allan tímann.

Verð kr. 19.950

M.v. 2 fyrir 1.
Fargjald kr. 32.600/2 = 16.300.
Skattar, kr. 3.650. Samtals kr. 19.950.
Símbókunargjald kr. 2.000.

Heimsferðir

Skógarhlíð 18, sími 595 1000. www.heimsferdir.is

Munið Mastercard ferðaávisunina